

TAMÁSI ÁRON

Ősvigasztalás

I.

Színmű négy jelenésben, megelőző játékkal

SZEREPLŐK:

CSORJA ADÁM, székely ősgyökér
CSORJA AMBRUS, bátyja
KISPÁL JULA, árvaleány
BOTÁR MÁRTON, mostohaapja
GÁLFI BENCE, csendőrlegény
KÖSSÉGI JEGYZŐ
FALUSI BÍRÓ
HÁROM LEGÉNYKE
TÖRVÉNYBÍRÁK
ÜGYÉSZ
VÉDŐ
CSENDŐRÖK
TROTTYOS SZOLGA
VÉN SZÉKELY
NÉP
KLARINÉTOS
EGY HANG

Történik a Székelyföldön a XIX. században.

Sőt bé is vezeti ide a XX. századot.

MEGELŐZŐ JÁTÉK

Szín: Botár Márton háza.

Csak annyi berendezés, ami a székely jelleget teljesen kidomborítja: magas vetett ágy. Ennekelőtti falióra: arca tulipánokkal kifestve, láncát ónhenger húzza. Karcsú lábú füttő. Mellette két háromlábú, törpe, kerek szék. Két karosszék, kézi faragással. Falon néhány jámbor kép. Közöttük a Botár Márton baka-káplári képe, mellén „díszbojt-

tal”. E képen száraz búzakoszorú. Ablak mellett, falra akasztva, kalendárium lóg. Ablakok talpán muskátli.

Idő: A XIX. század utolsó esztendeje. Szép őszi este. A szél lágyan zengeti az ágakat.

Amint a függöny mozdul, harangoznak estére.

KISPÁL JULA (*meggyűjtja a lámpát. Az ablaknál harangszó irányába fordul, keresztet vet s felfogott kézzel imádkozik. Szája lágyan susog.*)

BOTÁR MÁRTON (*a füttő mellett ül egy törpeszéken. Keresztet vet, de inkább csak az ujjaival mutatja a három irányt. Álla alatt ökölbe fogja a kezét. A „Hiszegy”-et mondja, időnkint buzgón nekifutamodik s akkor jó hangosan mond egy szót.*)

(*A harangozást megszakasztják, aztán megint húzzák. Ablakon át látszik, hogy a széltől csendben lengnek az ágak.*)

KISPÁL JULA (*befejező keresztet vet. Kannába vizet merít a kártyából, s viszi az ablak felé.*)

(*Harangozást abbahagyják.*)

BOTÁR MÁRTON (*az imádkozást be- szünteti. Rojtos dohányzacsckaját eléhúzza s marokra fogva, veri a keze fejéhez.*)

KISPÁL JULA (*a muskátlikat öntözi, közben szagolgatja*): Jaj, be édes az illatja, mint a nádméz.

BOTÁR MÁRTON (*pipáját kiveszi, készíti pontosan, közben észben tartja, mit Jula mondott*): Ti, fejeznépekül, olyanok vattok, mint a lúd: minden burjánt felmagasztaltok. (*Pipáját begyűjtja, hüvelykujja körmével tetején a dohányt ütögeti mindegyre.*)

KISPÁL JULA (*egy muskátlicserepet a kezébe vesz, nevelőapja felé fordul, s szagolgatja*): Biza, de kend is burjánt pipál. Én természettem eldugott melegágyban, s mikor a fináncok jártak, úgy-é mennyit imádkoztam, hogy rea ne kapjanak?

BOTÁR MÁRTON (*oda se néz, csak nagy fejét billegeti*): Hát te ügyes leán vagy, szent igaz. Megérnél egy kalapfej aranyat. (*A pipa fedelét nyitja ki, kecenti vissza s megint.*)

KISPÁL JULA (*fejét a muskátlibokorra hajtja, szemét behunja s elábrándozik*): Jaj, milyen jó, mint a kicsi angyalkák lehellete. Mért is nem lettem kicsi méh, hogy szíphatnám örökké a virágok mézét... Vagy lettem vóna szép kicsike pillancs, hogy — (*leejt a cserepet, s az csörömpölve darabokra törik.*)

BOTÁR MÁRTON (*a hirtelen zajra keze megrebben, pipáját leejt, annak feje leválik s kettőbe hasad*): No, kecskebéka leánkája, ezt megcsinálád.

KISPÁL JULA (*térdelve, ijedten szedi a cserepet, sepri össze a földet, de a virágokat különválasztja*): Ó, lelkem- apám, én úgyis jobban megijedtem. (*Szepegvé*): Édes... kicsi... virágom...

BOTÁR MÁRTON (*utánozza Julát*): Édes... kicsi... vén pipám...

(*Csend. — Mind a ketten a földön matarásznak.*)

(*Az ablak alatt árnyékok tünedeznek. Susogás hallatszik.*)

GÁLFI BENCE (*magas, sovány alakja megvillan az ablak előtt. Három cigányát egy fa törzséhez állítja. Maga egészen az ablakhoz jön*): Búcsúznak a madarak és sírnak...

KISPÁL JULA (*ijedten odanéz s nem mozdul.*)

BOTÁR MÁRTON (*nyugodtan odanéz s nem mozdul.*)

GÁLFI BENCE: Búcsúzni jöttem magam is. Ki érdemli s ki nem. — Búcsúzni, hej, szívtelen Botár.

KISPÁL JULA (*kötényéből a felszedett cserepet s földet lassan visszaereszti a ház földjére.*)

GÁLFI BENCE (*az ablakon behajlik, kalapját leveszi, rázza, belőle a virágok a szobába hullanak*): S temetni jöttem enmagamat, Kispál Jula. — Ó, be szép vagy, Kispál Jula. Bár ne volnál olyan szép.

BOTÁR MÁRTON (*lassan feláll, egy karosszékbe ül, hol a hátát megveti*): Ajtóm is van, legény.

GÁLFI BENCE: Bár ne volna, mert az csípte oda a szívemet.

KISPÁL JULA (*feláll, szedi a Bence virágjait, szagolgatja és súgva kérdi*): Ki adta?

GÁLFI BENCE: Temetőből szakasztottam. — (*Hangosabban*): Hallja-é, Botár Márton bátyám, virágjaim temetőben termettek.

BOTÁR MÁRTON (*oda se néz*): Hallom s nem bánom.

GÁLFI BENCE: S szívemet se szánja?

BOTÁR MÁRTON (*legyint*): Nem országos a baj.

KISPÁL JULA (*vágyakozva nézi Ben-
cét s fogával tépi a virágokat.*)

GÁLFI BENCE: Hát jól van, azt a csil-
lagos egit... (*Kalapját felteszi,
menni akar, mégis visszahajlik. Szava
meglággyul*): S azért még egyszer
megkérdem: mégsem ereszti hozzám
Kispál Julát?

BOTÁR MÁRTON (*nyomatékkal*): A szü-
rágja a fát s ne a vasat.

GÁLFI BENCE (*kalapját sűrölja a fe-
jéhez, s eltűnik az ablakból.*)

KISPÁL JULA (*szepegni kezd.*)

(*Csend.*)

GÁLFI BENCE (*alakja látszik*): No, ti
három sirató cigány, öntetek kesé-
rűséget a hegedűbe, s úgy temesse-
tek... Mert Gálfi Bence ma éccaka
beáll a csenderek közli.

BOTÁR MÁRTON: Ott kiverődik a
szerelmed.

KISPÁL JULA (*az ablak talpára könyö-
köl, feje árnyéka künn a fára vető-
dik.*)

(*Cigányok pengetik a húrt.*)

GÁLFI BENCE: Búcsúztassatok... Te-
messetek...

(*A cigányok húzni kezdik a „Circum-
dederunt” dallamát, minden fájdalom-
mal.*)

KISPÁL JULA (*sír.*)

GÁLFI BENCE: Be szép vagy, Kispál
Jula. (*Megöleli a fát, s rajta a Kis-
pál Jula fejeárnyékát csókolni kezdi.*)

KISPÁL JULA (*a muskátlira borulva
zokog.*)

BOTÁR MÁRTON: (*nagyokat nyel a
széken. Küzd a meghatottság ellen.*)

(*A cigányok távolodva húzzák.*)

GÁLFI BENCE: Kispál Jula, mikor
támadunk fel?

BOTÁR MÁRTON (*fejét szomorán bó-
logatja.*)

GÁLFI BENCE (*már messziről*): Há-
nyadnapon hajnalban?

KISPÁL JULA (*zokog.*)

BOTÁR MÁRTON (*meghajolva, sápad-
tan néz az űrbe.*)

(*A szélben lágyan zengenek a fák.*)

(*Függöny*)

ELSŐ JELENÉS

*Szín: A két Csorja legény erdei haj-
léka, havasi erdő szélén. Az egész haj-
lék egyetlen szobából áll. Ajtaja retesz-
szel záródik s az erdőre nyílik. Beren-
dezése kezdetleges és hiányos: szabad
tűzhely, kürtője a hiuba felvezet. Az
ajtó felé fordulva, balra, a szoba vé-
gében, ászok, egyik faltól a másikig ke-
resztülépítve, s két polcra osztva: a fel-
sőben pityóka, murek, retek s tövös el-
vegyesen; az alsóban hitvány ruhada-
rabok, egy hosszú posztószokmán, kötél
s miegyetmás. A szoba másik felében,
a földbe ütve, egy fiatal fa, minek
ágai-bogai le vannak nyesve, s ezen
bügyökökre néhány edény aggatva: me-
lyik fülénél fogva, melyik a száján húz-
va belé. Az ablak, s az ászok között
alacsony ágy van a fal mellett, olyan
gyalulatlan deszkákból tákolva, mint az
ászok. Az ágy mellett egy akkora vas-
horog, mint a cigány-láncszem, a falba*

*erősítve. Két ülőcsutak. — Tűzhelyen
égdegél a tűz. Az ajtón keresztül, erdő
között, veres fedetű ház látszik: a Bo-
tár Márton háza.*

Idő: A XX. század első esztendeje.

*A Megelőző játék után tíz hónappal,
szép nyári megnyugovásakor.*

(*Függöny feljön.*)

CSORJA AMBRUS (*fekszik az ágyban,
fejfel az ászok felé. Feje alatt egy
búzakéve. Nagy haja fülit takarja.
Arca sápadt, sovány, csontja között
szép kerek szeme ég. Rajta régi, sö-
tét takaró, két karja ezen nyugszik.
Ósertelem az arcán. Mintha egy nép-
vezér feküdne számkivetésben.*)

CSORJA ÁDÁM (*egy csutakon a bátyja
fejénél ül. Búsán néz maga elé. Néha
bajuszát húzogatja.*)

CSORJA AMBRUS (*fejét forgatja, aztán emeli; fel akar ülni, de ereje fogytán. Mégis akaratoskodik*): Essze-romlottam, úgyesen, Ádám.

CSORJA ÁDÁM (*a felülésben segít*): Nem kéne annyit nyüzgölnödni. Nem teszen jót bizonyosan. (*Fél karjával tartja a hátát, hogy vissza ne dőljön.*)

CSORJA AMBRUS (*fejét mérgesen megrázza*): Hol van a régi Csorja Ambrus? Híres ereje hová lett? (*Elgondolkozik.*) Hej, amikor még vállamon hoztam elé az elejtett vadkant... — Sárgul a levél: lelibbenti a szél...

CSORJA ÁDÁM: Megcsúfol mindnyájunkot az üdö, mint a szárazság a szentgyörgyi-békát.

CSORJA AMBRUS (*mosolyogni próbál*): Eszesen bolondkodom, Ádám.

CSORJA ÁDÁM: Hát idáig csak az esz kínozza kendet is, engemet is, s pedig, akinek nincs, be vígon él —: mint egy emeletes báró.

CSORJA AMBRUS: Gyönyörű urak lehetnénk, csak az az igasságos természetünk nem lesz vala.

CSORJA ÁDÁM: De a megfogott, mint kutya a csontot.

CSORJA AMBRUS (*jobbával a homlokához kap s súrolja.*)

CSORJA ÁDÁM: Hol fáj olyan erősen?

CSORJA AMBRUS: Jelenleg a fejem zúg szerfelett, mint a forró katlan a bolond, mint a gyermek, mikor foga jó.

CSORJA ÁDÁM (*visszafekteti. Simgatja a beteg homlokát*): Biza, tüzes jócskán.

CSORJA AMBRUS: Az agyamat, Ádám, valami az agyamat hasogatja... (*Szemeit szorítja össze.*)

CSORJA ÁDÁM: Muszáj túrni. Ha meghalhatunk, megfizetnek enyhüléssel. (*A tűzhelyhez megy, s szítja a tüzet.*)

CSORJA AMBRUS (*kinyitja a szemét, s erősen néz felazon.*) Te, Ádám, bontsd ki azt a deckát, vagy vágj likat oda, hadd lássam meg még egyszer a csillagos eget.

CSORJA ÁDÁM (*a tűzhelynél egyenesre áll s vizsgálja a tetőzetet*): A bőven izzadó felhők bé is hullanának,

egyenesen a nyakunkba, hogy tovább árvák ne legyünk.

CSORJA AMBRUS: Láddeg, a csakugyan jó borogatás lenne testemre s lelkemre. (*Nyugtalanokodik.*) Ó, be jó volna látni az eget, s szemmel előre kimérni a sas útját.

CSORJA ÁDÁM: Tán jobb is lett volna a mezőbe feküdni ki.

CSORJA AMBRUS: Hogy a bogarak kezdjenek meg, úgy-é? Mert azok, hogy reám gondolt már a halál.

CSORJA ÁDÁM (*megy vissza leülni a csutakra*): Hát a nap melege estig a vérit jól meghajtott volna s az áldott föld ereje hátha gyógyulást hozna vala, mert az olyan, mint a balzsam.

CSORJA AMBRUS (*lemondólag*): Hadd el, Ádám, az én vérem kifutna a maga útját, adósságot nem hagyott. — S a föld ereje? (*Keserűen mosolyog.*) Az kétszínű, Ádám, mint a fejrénp: bolondít s melenget a kebelin, s eccher azt veszed észre, hogy elszáradtál a melengetéstől, szép csendesesen, de bizonyosan.

CSORJA ÁDÁM: A jussát tartja hozzánk...

CSORJA AMBRUS: Most már megéreztem, hogy ereje megkerülte az enyimet, s be igen érzem, Ádám, hogy húz magához, mint a liliomillat a leánkagyermeket... (*Nyugtalanokodik.*) Hogy húz magához, s hogy küzsdik értem... S még ez a kicsi erőm is kéne neki, pedig sokat nem gyarapszik véle, de azért könyörületlen, mint egy uzsorás, akinek sok kijáró pénze van... Az ember a föld kijáró pénze, Ádám.

CSORJA ÁDÁM: Már hamis pénzeket is forgat...

CSORJA AMBRUS (*öklét felemeli*): De én mégsem adom meg magamot a földnek! —: megmutatom a világnak. (*Lágyan*): Pedig be szerettem, mint a bagoly a setétséget, hogy soha el nem hagytam...

CSORJA ÁDÁM (*feláll, az ajtóig megy, a fájának nekitámaszkodik, egy pont-ra mered, de csak a maga fájdalmát látja.*)

CSORJA AMBRUS (*fejét emeli, nézi az öccsét, akkor visszaesik a feje, de megint felemeli s megint nézi.*)

CSORJA ÁDÁM (*kifelé mondja*): Az Úristen is kiválasztja: kit kell az ágyba nyomni.

CSORJA AMBRUS: Hogy áll az üdö, Ádám?

CSORJA ÁDÁM (*kettőt küjjebb lépik, nyugat felé vigyázkodik*): Fatövire bütt már a nap. Csak a karimája látszik.

(*A veres fedelű ház felől állatok kolumppja hallatszik. Közben Botár Mártonnak egy-egy kiáltása: „Brrride ne, vaksi ne.” „Ne ereszd, Jula.”*)

CSORJA AMBRUS: Ki csárog, Ádám?

CSORJA ÁDÁM (*jön visszafelé*): Botárék vesződnek.

CSORJA AMBRUS: Bejő, hogy kiköltöztek... Mert jólesik, hogy él még ember a világon...

CSORJA ÁDÁM (*egy fazekat leveszen, korsóból vizet bugyogtat belé, a párázs közepén helyet seper s odateszi. — Visszaül a csutakra.*)

CSORJA AMBRUS: Mit nyüzsgél, Ádám?

CSORJA ÁDÁM: Vízet tevék oda.

CSORJA AMBRUS: Vajegy pityókat is takarj bé. Jula átalhozza a tejet s megeszed véle.

CSORJA ÁDÁM: Jól laktam én már, mint a küsmódi ember tehene fótos lepedővel. — Azért teszek, s kend is megeszik egyet-kettőt, erővel is, hogy ne szakadjon tovább az ereje. (*Az ászokhoz megy, négy-ötöt a szebbjiből kiválaszt s a hamuba betakarja.*)

CSORJA AMBRUS (*a kéve alatt matarász, s kihúz egy régi könyvet. Néhányat fordít, s kezdi olvasni*): Hol vagy, Uram, ki sebesen megelőztél mindeneket s kinek árnyékában, mint egy madár, repül ez a világ s hull a tollazatja napvilágnál s éjjelek idején?

Ki magadot az napnak és tsillagoknak ragyogásával környülvetted, mint egy köntőssel, és kiterjesztetted az eget, mint egy szőnyeget?

CSORJA ÁDÁM (*visszaül a csutakra, s hallgatja.*)

CSORJA AMBRUS (*olvassa tovább*): Ki a földet oly erősen megépítetted, hogy az örökkéig tarthasson a világ végetéig...

Ki repülsz a szelek szárnyán s felzúdulva szekeredzel a felhőkön...

Ki a vizeket könnyen megnövesztet s elapasztod s etetsz münket illatos levegővel...

Ki — (*a betűk összefutnak előtte, szemét dörzsöli. — Kifakad*): Azt a Jehováját, már homályba borult a látásom, Ádám, s a betűk figuráznak velem.

CSORJA ÁDÁM: Mert a betű olyan, hogy az kikacagja az embert... (*Elveszi a könyvet, forgatja.*)

(*Háza felől, zajos járással jöddögél Botár Márton.*)

CSORJA ÁDÁM (*a könyvben megállapodik. Olvas*): Már bútsút veszen szeminktől a nap arany sugáival...

CSORJA AMBRUS: És az éj már minden részről béront homályosságival...

(*Az utolsó szóra Botár Márton belépik.*)

BOTÁR MÁRTON: Álgyon meg az Isten, legények.

CSORJA AMBRUS: Téged is, Márton.

CSORJA ÁDÁM (*a könyvet kebelébe teszi*): Legalább kend jó hozzánk, akáros árvákhoz.

BOTÁR MÁRTON: Hát veve-é erőt, Ambrus?

CSORJA ÁDÁM (*készíti Botárnak a másik csutakot*): Kicsit hamar ül.

CSORJA AMBRUS: Dehogyan vettem, Márton. Még az is oszlik, ami kicsi volt...

BOTÁR MÁRTON (*lábtól az ágyhoz húzza a csutakot, s leül.*)

(*Csend.*)

BOTÁR MÁRTON: Már a zsák szádján vagyunk mind a ketten, Ambrus. Csak alig suppanunk egy kicsit, s immár benne is... S akkor az arkangyal béköti felettünk a zsákot, s nem oldja ki, míg az örök s a világ...

CSORJA AMBRUS: A túlsó szádján majtéig kiráz újra valahova...

CSORJA ÁDÁM: Mint a vénasszony a tollat, s repülünk szeretenszéjjel.

BOTÁR MÁRTON: Az igasság odacsípi a nyakunkot... (*A pipáját elészterkeszti, megtölti, de oda se néz, mit csinál. — A tűzhelyhez megy, bak-*

szenet veszen a markába, rázva viszi, leül s csak akkor teszi a pipába.)
Töltsd meg te is, Ádám. (Odaadja a zacskót.)

CSORJA ÁDÁM: Úgyis ver az Isten, s legalább evel a füsttel segítsünk neki. (A pipatöltést végigcsinálja, de a szemet a tűzhelynél teszi belé.)

CSORJA AMBRUS (tompán jajdul, arca szenved): Már hajlong előttem a világ... Búcsúzik, úgy-é Ádám?

CSORJA ÁDÁM: Ne féljen, nem tud az annyi tisztességet.

BOTÁR MÁRTON: Csenedesedj szépen, Ambrus, meglátod, hogy megmarasztalak én a hitemmel.

CSORJA AMBRUS (lázasan): Nézzetek oda, hogy nyújtja felém a karját a föld, fekete szemet reámszegezte, s kebelire szólít örök pusztulásra... Ó, mit vétettem ellened, föld?

BOTÁR MÁRTON (a beteg lába felett simogatja a takarót): Maradj nyugton: szeretünk s meggyógyítunk, s nagy hitünkkel megmarasztunk...

CSORJA AMBRUS (int): Kinek ideje eljött, ereszteni kell azt...

CSORJA ÁDÁM (a beteg fejét simogatja.)

(Csend.)

(A veres fedelű ház felől a Kispál Jula hívó kiáltása hallatszik: „Kedves apám, egy idéni bárány tikácsol erősen”.)

BOTÁR MÁRTON (menőfélben): Bizonyosan kárrevalloam azt is. (Az ajtóból): Osztán a leánkát átalszalasztom a tejjel, s itasd meg erőszakkal is véle, Ádám.

CSORJA ÁDÁM: Legalább kend jó hozzánk: akaros árvákhoz.

BOTÁR MÁRTON (el.)

(A nyitott ajtón látni, hogy már felsőtétbe borultak a fák. Nagyon messziről ritkán kiáltás és ének hallatszik.)

CSORJA ÁDÁM (az ágy feletti szegről lekaszt egy füstös fatokot, benne a lámpást meggyújtja és visszateszi.)

CSORJA AMBRUS: Ádám, egyetlen ecsém!

CSORJA ÁDÁM (álltából odahajol.)

CSORJA AMBRUS: Nincs reménség, Ádám.

(Csend.)

CSORJA ÁDÁM (feláll s a fejit lassan egészen lehajtja.)

CSORJA AMBRUS: Űlj le, Ádám.

CSORJA ÁDÁM (leül; pipa a kezében, s keresztlémez rajta.)

CSORJA AMBRUS (lassan): Az én virágomat leharapta a halál. Zérust mutatott s vigyorgott... Itthagylak, Ádám.

CSORJA ÁDÁM: Talpig beborul a világ...

CSORJA AMBRUS: Bújj közelebb, Ádám...

CSORJA ÁDÁM (a pipát leteszi, s odabúvik.)

CSORJA AMBRUS (lassan, meg-megszakítva, rejtelmesen beszél): Az én időm megérett. Elmaradunk egymástól. Már bizonyos, mert a halál széjelszággatta szemem előtt a kalendáriumot, akkor pedig zérust írt a fejem köré, s mondta: „Most a napokat elvettem előled, s lám éljél, hõ tudsz...” S mikor előlem eloszlott, megmozdult a föld, s két karja s szája lett neki. Száját reámtátotta, kezivel emagából egy darabot kiszakasztott s azt két tenyere között felettem morzsolni kezdte, mint a száraz kenyeret... S akkor mozogni kezdett rajtam minden porszem s enni kezdték testemet, mint a férgek... Hallod-e Ádám: a föld enni kezdte testemet!

CSORJA ÁDÁM: Mindent megeszik a föld. S mindent megterem...

CSORJA AMBRUS: Ilyen hirtelen már reámnehezedett, reám, ki hajnaltól setétig csak őt kúráltam világeletemben. Kedvemem, reményemet elvette, erőmet javarészben elvette s testemet most rothasztással fenyegeti... Ó, Ádám, be elvétettük, mikor e világra botlottunk...

CSORJA ÁDÁM: Igende máshol nem találánk a halálra.

CSORJA AMBRUS (felül, utolsó ereje kigyúl az arcán s a szavában): Vedd átál az akaratomat, Ádám.

CSORJA ÁDÁM: Bétöltöm, hallja az Isten.

CSORJA AMBRUS: Reádhagyom a testemet. Vagyon helyett hagyom reád. S mellette a Csorja-nemzetség őskincsét: az akaratomat, hogy véle felszépítsed a tested. Légy az én folytatásom: testemet vedd a te erődbe, szavamot is vedd a te erődbe. (Visz-

szahanyatlik.) Választottam a föld és a tűz között...

CSORJA ÁDÁM: Elöttem maradandó a szó és erős marad. *(Kezét a beteg feje alá teszi.)*

CSORJA AMBRUS: Megküzdöttem a földdel s legyőztem... most is győzöm... legyőztem. Te csak cselekedjél... én már legyőztem... ó, be jó győzni!

CSORJA ÁDÁM: Nem lesz már ember, elmegy a győző... visszatér a meszelátó értelem, s marad csak az erdő, csak a madarak s virágok...

CSORJA AMBRUS: Azok is meghalnak, elmúlik a föld is... Csak a tűz, ó hallgasd meg, Ádám, az igazságot, mert csak a tűz él örökké. Minden összeomlik, s végezetül csak a tűz fog lebegni mindenek sírja felett, s közepiben az Isten...

CSORJA ÁDÁM: Ó, be szép vagy értelem! Ne térj vissza értelem!

CSORJA AMBRUS: Cselekedd meg, Ádám — virágozd fel a testemet, virágok közi keverj cserefalevelet... s hódolj velem a tűznek... *(Csend. — Két tenyere közé veszi az Ádám fejét.)* Rakj nagy tüzet, Ádám... s virágos testemet hammaszd el rajta — a csontomat is egészen — hammaszd el, Ádám... Mert elmúlnak mindenek, s csak a tűz táplálja akoron az Istent is. — Elégetsz-e, Ádám?

CSORJA ÁDÁM *(fél térdre ereszkedik az ágy mellett)*: Szava s az én tettem azonagy.

CSORJA AMBRUS: Testem hamma — legyen — holtodig — társad. *(Meghal.)*

CSORJA ÁDÁM *(sápadtan nézi a halott arcát)*: Eljött a halál. *(Fejét az ágyra hajtja.)*

(Szünet.)

CSORJA ÁDÁM *(imádkozni kezd)*: Életnek s halálnak Ura, ki nem letél, csak megjelentél egykoron a tűz felett, ki hallád a mi egyességünket s adván a halált, azáltal hozzánk pártolál: gyere bé az én hajlékomba, s erősségedben fereszd meg az én bús életemet, ujjoddal jegyezd el magadnak az én halottamat, áldd meg a falakat, az ágyat s feje alatt

a kévét... Igaz Isten, a te jelképed a tűz, mi eredetben Veled egykorú s minek ereje azonagy a Te lelkeddel... Gyere bé az én hajlékomba, helyeseld akaratomat, s légy Magad a pap, amíg tűzbe temetjük örökségemet a mi egyességünk szerint... Járd körül a házat s lehelj rá a neki nyílt virágokra, s jelölj ki nekem fákat, hogy összehordjam s gyújtsak lobogó piros koporsót azokból.

KISPÁL JULA *(csendesesen belépik. Kezében egy virágos köcsög, tejjel. Hal-kan az ágyig jön, az Ádám háta megett megáll, s nem tudja, hogy Ádám miért térdepel.)*

CSORJA ÁDÁM: Nagyisten, ki tűzből teremtettél minden égitestet s azoknak vezérül rendeléd a napot, minden tüzeknek királyát; ki tüzes agyagból gyúrtad az emberi testet s tettél neki jelül örökké égő szívet: Téged érdemesen csak a tűz dicsérhet. S hiszem, hogy Te fiadnak nevezed s kebeledre öleled, ki a tűzön által lépik színed elé... Áldassék a Te neved s a Te nevedben a mi egyességünk.

KISPÁL JULA *(félénken)*: Ádám bácsi?!

CSORJA ÁDÁM *(fájdalmas arcát csak Julára emeli s nézi őt.)*

KISPÁL JULA *(mutatja a köcsög tejet)*: Most forraltam fel éppen. Kedves apám azt mondta, hogy erővel is itassam meg Ambrus bácsival.

CSORJA ÁDÁM *(feje visszaesik az ágyra.)*

KISPÁL JULA *(melléje térdepel)*: Jaj, Ádám bácsi, mért keserg?

CSORJA ÁDÁM: A tejet már nincs ki megigya...

KISPÁL JULA *(hamar földre teszi a köcsögöt, a halott fejéhez megy, tapogatja, elsápad, rázva ébresztgeti)*: Ambrus bácsi, jaj, úgy-e kend nem halt meg? — jaj, szóljon valamit, kicsi Julának szóljon valamit... *(Létérdepel, feje az ágyra esik, sír. Néha egy-egy mondatot kimond, egészen, vagy kettétörve.)* Édes Csorja Ambrus bácsi, hogy szerettem kendet...! Be szépen beszélt örökké, akár este, akár reggel... Hogy üsmerte az apró csillagokat is — még inetegetett is azoknak... Be szépen beszélt a tűz-

ről, s milyen édesen erősítgette, hogy a tűz az ő felesége...

CSORJA ÁDÁM (*feláll. A tejet a tűzhelyre teszi. Közben*): Tejet sem iszik már. — Az idéni peléből sem eszik már. — Se nem búsul immár.

KISPÁL JULA: Még a kicsi madaraknak is apja volt...

CSORJA ÁDÁM (*megáll Jula mellett*): Sírjál, Kispál Jula, sírjál...! Helyettem is sírjál... Ha én tudnék sírni, helyetted is sírnék, meghalt anyám helyett is sírnék... De én szárazon repedek meg, mint a szikla.

KISPÁL JULA: Nincsen ilyen ember több a világon. — Olyan lelke volt, mint a falás kenyér. — A kicsi mókuskáknak még meg is törte a magyarót...

CSORJA ÁDÁM: Jula, édes leánkám!

KISPÁL JULA: Ó Istenem, hogy meglátogattál itt a havason...

CSORJA ÁDÁM: Kicsi Jula, nézz fel szépen!

KISPÁL JULA (*szemét odaemeli, várja a szót.*)

CSORJA ÁDÁM: Gyere lelkem, szedj virágot. (*Megfogja a kezét.*)

KISPÁL JULA (*feláll*): Ó, Ádám bácsi, mindegyik virágot leszedem. (*Kézzenfogva mennek.*)

CSORJA ÁDÁM (*az ajtóban megállítja*): Keverj közije cserefalevelet szépen. (*Kimennek.*)

(*Künt holdvilág. Bent a lámpa pislákol a halott felett.*)

CSORJA ÁDÁM (*a nyitott ajtón keresztül homályosan látszik: itt-ott vizsgálja a helyet, egyszer fél térdre ereszkedik, ágakat elhajigál onnét, tenyerével a leveleket is sepri.*)

KISPÁL JULA (*a nyitott ajtón látszik, amint virágokért hajlong. — Hozza az első öl virágot, cserefalevelekkel vegyesen: a halott feje köré rakja*): Édes Ambrus bácsi, de szomorú virágszedést értem... (*El virágért.*)

CSORJA ÁDÁM (*a vállain nagy hasábjákat viszen a megtisztított helyre, s ott koporsó alakban gondosan rakásba rakja.*)

KISPÁL JULA (*a második öllel hozza, s körülrakja a halottra*): Életiben is örökké mosolygott a virágoknak... (*Megy virágért.*)

KISPÁL JULA (*hozza a harmadik öllel, s díszíti tovább a holtat.*)

CSORJA ÁDÁM (*bejön, megáll az ágnál, nézi a virágozást*): Be szépen lépik az örökéletbe: virágos tűzön átal...

KISPÁL JULA (*oda sem figyel, csak rendezzi a virágokat.*)

CSORJA ÁDÁM: Jula, édes leánkám!

KISPÁL JULA (*szomorú szemét Ádámra emeli, és várja a szót.*)

CSORJA ÁDÁM: Most fogd meg szépen lábtól az ágyat. (*Maga fejtől áll s megfogja.*)

KISPÁL JULA: Mit akar, Ádám bácsi?

CSORJA ÁDÁM: Fogd meg ügyesen, s vigyük.

KISPÁL JULA: Hova vigyük, Ádám bácsi?

CSORJA ÁDÁM: Vigyük a tisztásra szépen.

KISPÁL JULA (*megfogja az ágyat.*)

CSORJA ÁDÁM (*elől kerül, s szép óvatosan viszik.*)

KISPÁL JULA (*az ajtónál*): Ádám bácsi, jaj, tegye le!

CSORJA ÁDÁM (*leteszi*): Mi baj van, édes kicsi leánkám?

KISPÁL JULA (*nézi a tenyerét*): Vágja a kezem erősen.

CSORJA ÁDÁM: Könnyű lesz már nemsokára...

KISPÁL JULA: Ádám bácsi, hova visszük, mondja meg igazán.

CSORJA ÁDÁM: Ide, lelkem, az erdő közibe, ide.

KISPÁL JULA: Mért visszük az erdő közibe?

CSORJA ÁDÁM: Hát eltemetjük szépen.

KISPÁL JULA: Ó Istenem, ne temessük még el, Ádám bácsi. Én holnapra papot hívok s kántort is, hogy búcsúztassák el szépen... Hisze Ambrus bácsi megérdemli.

CSORJA ÁDÁM: Ügyis csak mi szeretünk, s mi elbúcsúzunk tőle most igen szépen.

KISPÁL JULA (*hirtelen*): Ó, nincs is megásva a sírja, Ádám bácsi!

CSORJA ÁDÁM: Én megvettem szépen a sírt. Piros kopossóba tesszük.

KISPÁL JULA: Ó, milyen furcsán beszélsz, nem is értem.

CSORJA ÁDÁM: Összeraktam az ágyát. Gyere szépen, vigyük!

KISPÁL JULA: Ádám bácsi, az a rakás tova?

CSORJA ÁDÁM: Az.

KISPÁL JULA: S ott mit csinálunk osztán?

CSORJA ÁDÁM: Hát a testet szépen reatesszük s elégetjük.

KISPÁL JULA (*hirtelen sírni kezd*): Jaj, jaj, semmi sem marad meg belőle... Istenem, tűzre tenni az embert!

CSORJA ÁDÁM (*végtelen fájdalommal nézi Julát. — Ismét megfogja az ágyat*): Fogd meg, kicsi Julia, szépen, gyere, ő kívánta, hogy így temessük el.

KISPÁL JULA (*megfogja. — Indulnak. — Hangja szaggatott*): Örökké mondta, hogy a tűz az ő felesége — most már csakugyan megtartja a lakadalmát...

(*Függöny*)

MÁSODIK JELENÉS

Szín: Mint az Első jelenésben.

Idő: Az Első jelenés ideje folyik.

(*Függöny feljön.*)

CSORJA ÁDÁM (*a hamvasztás helyén egészen a földre hajolva mozog: tényszerével sepri a hamut, s marokkal rakja egy rakásba. — A Botár Márton háza felől kicsi szünetekkel bagoly hummog. — Lehajtott fejjel jön, lába alatt meg-megroppan az ág. Bent a fogas fát megkerüli, rajta az edényeket nézegeti, aztán egy agyagból égetett, gömbölyű hasú fazakat leakaszt, kívül-belül megvizsgálja. Veszi a lámpást, s indul kifelé. Künn fazakat, lámpát leteszen, egészen a földre bújik, s meri a hamut a fazékba. — A bagoly hummog. — Lassú lépésekkel jön, a lámpást visszaakasztja, ölében a fazékkal körüljárja a szobát, mintha keresné a helyet, ahova letegye. Aztán leül a csutakra, a fazakat két lábára teszi, kezeivel átöleli, s néz maga elé, s nem mozdul a szeme sem. — Aztán kebeléből előveszi a könyvet, forgatja s lassan olvasni kezdi*):

Örökké élő Isten, ki értelmünket előződ Magadtól, a levésednek mégis jeleit adod, hogy vergődésünk közepin azokba fogódzunk, valamint a mezei pók fogódzik a napnak lengő sugarába: Kyrie eleison!

Ki az Ige szerint mindenütt vagy: szellőzteted a fákat, öleled a virágok szárát, buzgón fested az epret, ját-

szódva csüngteted vizek cseppjeit a légben, s utunkba mégsem esel, mint vaknak a szivárvány: Kyrie eleison!

Ki hat nap alatt ki is gondoltad s meg is teremtetted ezt a szernyű szép világot, átjárattad kellemes levegővel, megeresztetted a vizeket, adtál fényt s béosztottad seregekbe az oktalan állatokat: Kyrie eleison!

Ki hetednap hajnalán vizsgálád, és látád, hogy elgondolásodat fedi a teremtet világ, s örvendeztél, hogy békességet zúgának a vizek, felhők megindulának ajándékkal, s hogy engedelmesen mindent terme a föld: Kyrie eleison!

S ki ezen nagy örömdben gondolál egyet, s kezdéd is már teremteni az embert, jól kigyúrván testét agyagból, s véghetetlen jóságoddal lehelvén beléje lelket kérése nélkül is: Kyrie eleison!

Ki mégsem gyötörd hosszú étellel az embert, hanem idejében ráeresztetted a halált: a titkaidból kifaragott katonát, ki mindnyájunkkal egyformán köt örök békét, s trónusod lábaihoz gondosan összehord: Kyrie eleison!

Ki akkor kegyesen elnézed, hogy még életünkben nevet adtunk Neked, s aki kilétedet aval fogod magyarázni, hogy rámutatsz a Kezdet és a Végre, melyek fejünk felett kibékülnek s Teelötted összehajolnak: Kyrie eleison!

Te vagy az örök Egyforma s a mindenkori Úr, mert Reád nem jön soha szűk idő, mivel a semmiből is megélsz, most és mindörökké. Ámen. *(A könyvet visszateszi a kebelébe, s az inget reágombolja.)* Mint a tiszta búza a rostán: úgy hullott átal a tűzön...

(Csend.)

(Fákat fúni kezd a szél. — Ég szélén a csillagokat felhő lepi be.)

BOTÁR MÁRTON *(belépik. Még az ajtónál elkezdí):* Ez az idétlen leánka csak bóg s mutogat errefelé. *(Észreveszi, hogy az ágy eltűnt.)*

CSORJA ÁDÁM *(csak nézi Botárt szomorán.)*

BOTÁR MÁRTON: Ádám... hova leve a mi emberünk?!

CSORJA ÁDÁM *(maga elé ejti):* Kibé-kélt mindennel.

BOTÁR MÁRTON: Ne jesztegess, Ádám... Ilyen hirtelen!?

CSORJA ÁDÁM *(hajtogatja a fejét):* Ilyen hirtelen.

BOTÁR MÁRTON: Hamar lejárt az óra... *(Vigyázkodik.)* S hol fekszik?

CSORJA ÁDÁM *(mutatja a fazakat):* Ez az ő kopossója.

BOTÁR MÁRTON *(együgyűen bámul.)*

CSORJA ÁDÁM: Elhamasztottam...

BOTÁR MÁRTON: Mit beszélsz...? Hogy beszélsz, Ádám?!

CSORJA ÁDÁM: Megegyeztünk. — Itt a tisztáson hullott átal a tűzön. — Csak a hammát separtem össze. — Ez a vagyonom. — Gazdag vagyok.

BOTÁR MÁRTON *(a fazakat elveszi, a lámpához tartja, nézi, egy marékkaal kivesz s hullatja vissza):* Csorja Ambrus; fájdalmunkat megnöveltél — eltávoztál — átváltoztál — hull a hammad — puha a hammad — mint-ha jó szíved még dobogna benne...

CSORJA ÁDÁM: Dobog benne...

BOTÁR MÁRTON: A mi életünk testvér volt: én tartottam hittel, te tartottad erővel... Csillagok ragyogása közben örökké odabúttál a tűzhöz, s akkor arcád örvendezett, mint az imádkozó baráté. Ilyenkor hányszor elemlegetted, hogy verekedésből szeretűnk meg egyikamást. Nem felejtetted soha, hogy még tizesztendősök se voltunk, mikor a fejemet egy lapos

kövel béhasítottad. Amíg véle gyengélkedtem, falu gyümölcsit nekem a kebeledben mind összehordtad vóna, s szép szemekkel kérléltél, pedig tudtam, hogy csak a kezéd futott el. S attólfogvást milyen igaz barátosok lettűnk! Eccer még annyira is bátorodtál értem, hogy a tanítónknak is odakiáltottad: „Botár Marcit ne verje meg, mert baj lesz.” Örökké együtt madarásztunk, erdöket s mezöket is együtt jártunk bé, s mikor a lovakot kihálásra vittűk, a Hódos hátáról milyen szépen kifűttad, vackorfalevéllél ó be szépen kifűttad, hogy: „Erdélyország nem nagy ország, de becsűs.” S mikor osztán téged diáknak s engemet inasnak béadtak a városba, mennyit sóvárogtunk a szabadság után, zúgó erdök s nagy kövér kaszálók után mennyit keseregűnk! Te egyetlen jóemberem, hogy elenyészett minden vígság, s hogy elműla szép szavad s értelmed! Csak az emlékezés lebeg immár, mint az erdő tömött csendje az éccakában, csak a szűvemet járja átal a nagy fájdalom s kedvemet a bűnak szele... Vén szemem már nyugtán vagyon, nyomodban terűl az út nekem is, mert esztendeimet lejártattam, mint malom lejárja a búzát. Ég a tűz e világ s az örökelet határkövinél, elválasztott minket s most felém lebben a lánjja s felette ereszkedik az én elenyészö idöm is, és már elindult a szél, ami hammainkat össze fogja keverni, hogy azok is barátkozzanak, míglen ég s föld meg fognak hasadni s lángba borulván a világ, megtartatik az ítélet... — Nyugosson meg a Nagyisten!

CSORJA ÁDÁM: Eleven a fájdalom s a bű.

BOTÁR MÁRTON: Csak a hamu nem lesz eleven.

CSORJA ÁDÁM: Sem a kedvűnk. Az enyém bizonyosan nem. *(Arcát tenyerébe hajtja.)*

BOTÁR MÁRTON: Teccsent egyet az életűnk szekere.

CSORJA ÁDÁM: S így esteledett reánk.

BOTÁR MÁRTON: Mire virjad, a ke-rekek alól húzhatnak ki.

CSORJA ÁDÁM: Ha lesz ki.

BOTÁR MÁRTON: Romjainkon az ifiak felnőnek.
CSORJA ÁDÁM: Hogy a hírünk el ne vesszen.
BOTÁR MÁRTON: S hogy a hitünk el ne vesszen.
CSORJA ÁDÁM: Ők lobogjanak s titokban ne maradjanak.
BOTÁR MÁRTON: Mint a mi sok erőnk: el ne száradjanak.
CSORJA ÁDÁM: Mert mi elhanyagódunk, s nem volt ki szeressen.
BOTÁR MÁRTON: Az élet javait enmagunkkal fizettük ki.
CSORJA ÁDÁM: Szomorú javait.
BOTÁR MÁRTON: Csak ő nem fizetett nekünk, pedig ő élt le minket s nem mi őt.
CSORJA ÁDÁM: Igassággal, mondására, megtelt a levegő.

(Csend.)

BOTÁR MÁRTON: Szomorú emlékü hamu.
CSORJA ÁDÁM: Meggazdagítottál.
BOTÁR MÁRTON: Aranyembernek aranypora.
CSORJA ÁDÁM: Mint a hóharmat: reámhulltál.
BOTÁR MÁRTON: Becsülendő örökség.
CSORJA ÁDÁM: A kacagástól megváltottál.
BOTÁR MÁRTON: Csendes fájdalom apróra törve.
CSORJA ÁDÁM: Mégis az én legfőbb javam.
BOTÁR MÁRTON: Halálod után elörökli tőled a szél.
CSORJA ÁDÁM: Madarak fognak ferden benne.
BOTÁR MÁRTON: Égi madarak.
CSORJA ÁDÁM: S azalatt litániát olvas az angyal. *(Eléveszi a könyvet.)*
BOTÁR MÁRTON: Az övét, mit lóhátról is sokszor mondogatott.
CSORJA ÁDÁM: Egy régi világból való angyal. *(Feláll, a fazakat a csutakra teszi, a lámpa alatt leül a földre, hátát a falhoz megveti, forgat a könyvvben.)*
BOTÁR MÁRTON *(Ádám mellé leül. — A csutak kettőjük előtt áll.)*
CSORJA ÁDÁM *(olvassa):* A Minden-ségnek általános Ura.

BOTÁR MÁRTON: Emleget és áld a fiad.
CSORJA ÁDÁM: Régi és örök Isten.
BOTÁR MÁRTON: Emleget és áld a fiad.
CSORJA ÁDÁM: Magosságnak lelke.
BOTÁR MÁRTON: Emleget és áld a fiad.
CSORJA ÁDÁM: Rendtartó Isten.
BOTÁR MÁRTON: Emleget és áld a fiad.
CSORJA ÁDÁM: Erőnek Nagyistene.
BOTÁR MÁRTON: Emleget és áld a fiad.
CSORJA ÁDÁM: Fénynek Istene.
BOTÁR MÁRTON: Emleget és áld a fiad.
CSORJA ÁDÁM: Ragyogó nap Istene.
BOTÁR MÁRTON: Emleget és áld a fiad.
CSORJA ÁDÁM: Búsuló holdnak Istene.
BOTÁR MÁRTON: Emleget és áld a fiad.
CSORJA ÁDÁM: Csillagokat őrző Isten.
BOTÁR MÁRTON: Emleget és áld a fiad.
CSORJA ÁDÁM: Felhőknek áldó s büntető ereje: Isten.
BOTÁR MÁRTON: Emleget és áld a fiad.
CSORJA ÁDÁM: Vizeknek félelmetes lelke.
BOTÁR MÁRTON: Emleget és áld a fiad.
CSORJA ÁDÁM: Tűzzel tisztító igaz Isten.
BOTÁR MÁRTON: Emleget és áld a fiad.
CSORJA ÁDÁM: Minden elemeknek Jelképe.
BOTÁR MÁRTON: Emleget és áld a fiad.
CSORJA ÁDÁM: Életnek örökös csodája.
BOTÁR MÁRTON: Emleget és áld a fiad.
CSORJA ÁDÁM: Férfiaknak kedvező Isten.
BOTÁR MÁRTON: Emleget és áld a fiad.
CSORJA ÁDÁM: Régi nagy népek Istene.
BOTÁR MÁRTON: Emleget és áld a fiad.

CSORJA ÁDÁM: El nem felejtethő ősapánk.

BOTÁR MÁRTON: Emleget és áld a fiad.

CSORJA ÁDÁM: Bátrak és szókimon-dók Istene.

BOTÁR MÁRTON: Emleget és áld a fiad.

CSORJA ÁDÁM: Igaz utat mutató eleven Jel.

BOTÁR MÁRTON: Emleget és áld a fiad.

CSORJA ÁDÁM: Időt mérő Isten.

BOTÁR MÁRTON: Emleget és áld a fiad.

CSORJA ÁDÁM: Titkos és tökéletes Törvény.

BOTÁR MÁRTON: Emleget és áld a fiad.

CSORJA ÁDÁM: Ősigaz Isten.

BOTÁR MÁRTON: Emleget és áld a fiad.

CSORJA ÁDÁM: Ki ingyen szeretsz minket.

BOTÁR MÁRTON: Áldunk.

CSORJA ÁDÁM: Ki életünknek kedvet adsz.

BOTÁR MÁRTON: Dicsérünk.

CSORJA ÁDÁM: Ki népünket megtartottad.

BOTÁR MÁRTON: Szeretünk.

CSORJA ÁDÁM: Ki barátoktatsz idegen nemzeteket.

BOTÁR MÁRTON: Becsülünk.

CSORJA ÁDÁM: Ki elrendelted a halált.

BOTÁR MÁRTON: Félünk.

CSORJA ÁDÁM: Ki azután Magadhoz váltasz minket.

BOTÁR MÁRTON: Reménylünk.

CSORJA ÁDÁM: Ki a legfőbb Jó vagy.

BOTÁR MÁRTON: Légy a mi segédelmünkre.

CSORJA ÁDÁM: És a Te erőd harmatozzon bé minket, hogy szégyent ne vallj velünk, hanem Veled együtt maradjunk minden népek előtt példátlan megbecsülésben.

BOTÁR MÁRTON: Hallgasd meg! Hallgasd meg! Ámen.

CSORJA ÁDÁM *(kebelébe visszateszi a könyvet.)*

BOTÁR MÁRTON *(egészen halkán fűni kezdi az ismert halottaséneket):* Ments meg, Uram, minket az örök

haláltól. Ama rettenetes napon minden bajtól. Midőn az ég és föld meg fognak indulni s eljössz a világot lángokban itélni...

CSORJA ÁDÁM *(maga elé mered s éneklő is.)*

BOTÁR MÁRTON: Reszket minden tagom, borzadok és félek: földi pályát végzett szegény bűnös lélek. Félek a naptól, mely vizsgálni fog s dúlni, midőn az ég és föld meg fognak indulni.

(Erősödik a szél. Távolról mélyen dörög.)

CSORJA ÁDÁM: Ó, be jólesett a lel-kemnek!

BOTÁR MÁRTON: Tisztességnél egyebet úgysem adhatunk.

CSORJA ÁDÁM: Érdeme akaratumkat felülmúlja.

BOTÁR MÁRTON: Az egész vármegyét gyászba kéne húzni!

CSORJA ÁDÁM: Csak mi ketten s az ég borul.

BOTÁR MÁRTON: Hét falu harangjait zúgatni kéne!

CSORJA ÁDÁM: Csak a mi keservünk s a homály zúg.

BOTÁR MÁRTON: Nagy sereg sirató-asszonyt érdemelne!

CSORJA ÁDÁM: Mi férfiakul vérrel siratunk —: nagyapám az ősidőkből így beszélt.

BOTÁR MÁRTON: Vért a tűzre s boldondul hiszünk felette.

(Távolról dörög.)

CSORJA ÁDÁM: Népünk gyökere mégis szakadozik, s hogy újak verődjenek, nem jár reá az idő.

BOTÁR MÁRTON: Bizon, nem járt se reád, se reám —: nagy erőnk nyugtalanul lobogott, mint az őscifraság.

KISPÁL JULA *(szinte futva jön. Lenge ruhában, mezitláb. Még az ajtónál kezdi, félénken, kérve):* Kedves nevelőapám, nyugot felé zeng az ég, s én félek.

BOTÁR MÁRTON *(kezét kinyújtja):* Gyere hozzám. édes leánkám.

KISPÁL JULA *(odaáll. Az apja haját simogatja.)*

BOTÁR MÁRTON: Napjaimban már csak te hullatsz egy-egy kicsi fényt...

CSORJA ÁDÁM *(Julához)*: Ha téged látunk, legalább eszünkbe jut az öröm.

KISPÁL JULA *(maga elé néz s elgondolkozik)*: Eddig már a csillagokon is túl jár...

BOTÁR MÁRTON: Elbúcsúztunk a jó-zú beszédétől.

CSORJA ÁDÁM *(Julához)*: Be szépen elsirattad... Látod-é, nekem könynyem sincs: én vagyok az igazi árva...

KISPÁL JULA *(odamegy Ádámhoz. Végtelen gyengéden simogatja őt)*: Meglátja: én megenyhítem a kend árvaságát: ételünkéből örökké hozok, inget is szövök, veteményezek s még a házat is kisépreml... *(Botárhoz)*: Úgy-é, kedves apám, egy családba olvadtunk?

BOTÁR MÁRTON: Úgy fiam, úgy.

CSORJA ÁDÁM: Mi megérett virágok vagyunk immár: hull a levelünk, s a fejünk lekonyul. Te vagy a megmaradó illat.

BOTÁR MÁRTON: Ő a madarak éneke hajnalhasadáskor, ő a felkelő nap, minek világánál látjuk elfutni az örömet... Ő a csillag, s mi vagyunk a pásztor.

CSORJA ÁDÁM: A síró pásztor kiül a mezőbe, karjait a csillag felé nyújtja s megindul. *(A Jula fejét magához húzza, csókolja a haját.)* Te vigasztalás — te remény —, te meleg aranyház...

BOTÁR MÁRTON *(odamegy, hozzuk hajol, a fejük csokorban van)*: Ádám, mi ketten két mohás kő vagyunk a tiszta víz fenekén... Kicsi Julám, te vagy a csillogó fény felettünk a vízben — úgy-é, nem hagysz el soha?

KISPÁL JULA: Soha... Ameddig szíven melege tart, addig van az én országom — kívánni se tudnék többet.

CSORJA ÁDÁM: Kicsi Jula; te pogányságunknak gyógyító vesszeje... Ő, be jó külön világban élni!

KISPÁL JULA *(halkan sír.)*

(Csend.)

(Fák mozognak, messziről villámlik s dörög.)

BOTÁR MÁRTON *(feláll, figyel az ablakon, a Jula kezét megfogja)*:

Gyere édes leánkám, mert készül az üdö.

CSORJA ÁDÁM: Mégis én vagyok az igazi árva!

KISPÁL JULA: Maradjunk itt, kedves apám!

BOTÁR MÁRTON: Hajlékunkat ne hagyjuk el. A bárányokat valami nehogy érje.

CSORJA ÁDÁM: Mintha csak most jöttem volna ez új országba messziről...

BOTÁR MÁRTON: Vigasztalódj, Ádám ecsém!

CSORJA ÁDÁM: Csendes nyugodalmat!

(Botár Márton s Kispál Jula elmennek.)

CSORJA ÁDÁM *(az ajtót retesszel bezárja. Visszaül a földre)*: Most jöttem át a nagy hegyeken, Keletről. Széles országból szomorú országba... Csak egy jelem van immár ezen árvaságban: te vagy a jelem, hamu, s benned mindenem, mit föld, ember és tűz adott. Te vagy a világ s te vagy hazámnak határa: őrizni foglak öröklött erőmmel s áldani hittel... Te vagy hazámnak határa. Alugyál velem, éljél velem, örökké maradj velem! *(Az ászokból idehoz egy hosszú barna posztószokmánt, a fal mellé leteríti, a fazakat ráteszi, maga is ráfekszik, arcával szembe a fazékkal.)*

(Jobban zúg a szél. Már közelebből (dörög.)

CSORJA ÁDÁM: A madarak is elültek. — Nem vigyáz senki a földre. — Csak a fák lengenek, mint a zászlók. — Szél lengeti, föld megöleli. Megöleli, mert ő táplálta s az övé. — Madarak elültek, emberek alusznak. — Föld termi a vizet s virágot. — Föld termi a tövist, Isten termi az embert. — A tövis s az ember együtt termik a bért. — A halál csendességet terem. — Így múlik az idő. — S aztán a csendességben megajdul az asszony s termik a gyermek, aki ismét elrontja a csendet. — Azután járnai kezd s megy azonegy irányba, ahogy világrajött, s elejébe érkezik a halálnak. — S akkor átalmege a tűzön, s nyomában termik ismét a

csend... — *(Felül. Nagy haja összevissza.)* Hajlékomban elszáradt a hang, s kiszikkadt a tűz. Én vagyok a bujdosó hegedűs, ki járok a hunnalottak felett s akit elsorvaszt enmaga halottaséneke. — Én vagyok a száradó mag a tűzzel s vízzel barátkozó nemzetségem sírján, mert nincsen asszony, ki értem belejajduljon a csendbe, teremvén gyümölcsöt nekem, az én nevemre... *(Arca szenedőn vágyakozó, karjait kinyújtja.)* Asszony! Asszony! Jaj, már én maradtam egyedül a Csorják közül! Ó, ad-é nekem valaki asszonyt, aki megáldjon engem egy legénkegyermekkel?! Ó, be erős vagyok, ki ad? ki ad?! *(Feláll térdre, és könyörögni kezd):*

Örökké élő Isten, ki ülsz az égben, adj nekem asszonyt, aki megáldjon!

Hatalmas Isten, aki gondozod mindenek életét, adj nekem asszonyt, aki engemet megáldjon!

Énistenem, tűznek királya, napnak és csillagoknak hordozója, vizeknek ereje, régi Csorjáknak Istene, adj nekem asszonyt, ki egy legénkegyermekkel megáldjon!

(Az eső megered.)

Benned bízom, népem Istene, ki a hadakat is életre vezérel, ki néped elültetett erejét öntözöd és kitermeszted gonddal, kinek nincs szándéka gyönyörködni a pusztulásban. Már gyermekkoromban a Te nevedet hirdettem társaimnak, kedvedért szakadtam el a világtól, s követtelek a vizek forrása felé, hogy Veled együtt lakjam s búsongásodban részem legyen. Te vagy a szikla, mely erejében megnyílik s életet hirdet. Az erdők csendje a Te lelked, záporok szemedből hullnak, Neked áldoznak harmattal az egek vadak ereje Téged dicsér, virágok illata nem hagyott el. Forrásvízzel mosom le az új világ mocskát magamról, hogy meg ne vess. A szálló madarakat tiszteletedre tanítom, s bejárok hosszú földeket s hirdetek Téged, mint egy árva táltos, csak adj nekem asszonyt, kinek vére találjon az enyémmel, s adhasson nekem egy

fiat, hogy tisztelő néped ki ne veszzen!

Benned reményelek s áldozok Neked igaz természetem szerint, s Te adj nekem egy ősszékely asszonyt, ki a csendet jajszóval felvirágozza, oltalmad alatt megszületvén kicsi Csorja Ádám, s apjának értelmére fakadva tiszteletedet terjessze tovább szóval, cselekedettel s vérével fiai útján...

Ó, adj nekem egy ősvérű asszonyt, mert csak Téged szeretlek Tünemények igaz Istene, s hűségemet Neked őrzöm erdei lakomban...

Ó, adj erőmnek ősszékely asszonyt, én régi, igaz Istenem!

(Hátradól a falhoz. Mintha tenger vágygyal hívná.)

Kispál Jula, te édes leánkám! — gyere, légy te az ősszékely asszony! Gyere, áldj meg engemet s népemet!

(A fazakat kezébe veszi.)

Véremnek fele: bátyám, Csorja Ambrus, hammadon keresztül kérlek, járj közbe a mi Istenünknél, hogy ne vesszünk el utód nélkül mind a ketten. Kispál Julát szállja meg a lelked, s ébresszen benne vágyat erőm után, hogy fusson hozzám, s áldjon meg engem egy legénkegyermekkel! — Jóságodért megsiratlak a véremmel, csak hallgass meg! hallgass meg!, s légy segedelmemre! *(Karján felszakasztja az inget.)* Hammadra véremet eresztém... *(Körül néz, feláll, az ászoknál megtalál egy kést: veszi, s visszamegy. Leül, a fazakat maga elé teszi, karját föléje tartja.)* Így sírtunk mi eddig is az igaz Isten tetszése szerint. *(Karját megvágja: sűrű cseppekben jön a vér, mit a hamura ereszt...)* Ó, be jó sírni...!

(Döngetik az ajtót.)

CSORJA ÁDÁM *(a kést a falba üti.)*

(Jegyző, kösségi bíró, három hajtólegényke: Gazi, Dénkó, Gergő az ajtón kívül.)

JEGYZŐ *(döngeti az ajtót):* Csorja Ambrus, eressz bé!

CSORJA ÁDÁM *(odanéz, de még mindig csorgatja a vérét.)*

FALUSI BÍRÓ (*üti az ajtót*): Csorja Ambrus, eressz bé! Ereszd bé a komádót!

CSORJA ÁDÁM: Csorja Ambrus elköltözött.

FALUSI BÍRÓ: Hát ki van benn?

CSORJA ÁDÁM (*karján az inget lehúzza. Fazakat a fal mellé teszi*): Itt az öccse: Ádám.

FALUSI BÍRÓ: Hát eressz bé, Ádám! Súj egyen meg, ehejt az eső üt agyon!

CSORJA ÁDÁM (*az ajtóhoz megy*): Ki van ott?

FALUSI BÍRÓ: Tán ma születél, hogy nem ümersz, Ádám? Hát éppen Albert Zsiga, a bíró: S főleg a jegyző úr is.

JEGYZŐ: Én vagyok, Csorja Ádám: a kösségi jegyző, de felerészben elvitt már a víz.

CSORJA ÁDÁM (*karján az inget igazgatja*): Nyitom, hogyan nyitnám!

FALUSI BÍRÓ (*Gazsit feddi künn*): Fogd a lábát, te kecskebéka, mert elszakad a füle, s osztán suta lesz.

GAZSI: Vajon álmában nem rüg-e még?

CSORJA ÁDÁM (*csattantja a reteszt, s kinyitja az ajtót*).

JEGYZŐ (*bélépik*): Jó estét, Csorja Ádám! Vendégeket hajt az eső. (*Kezet fog. Rázza magáról a vizet.*)

FALUSI BÍRÓ (*még künn*): Úgy no, a lábát. S húzzátok ide bé, a házba. (*Bélépik.*) Jestét, Ádám. Egy pillantásra jól megszapula az idő. (*Kezet fog. Ruházatjáról csorog a víz. Kalapját leveszi s karimájáról ereszt a vizet.*)

(*Gazsi s Dénkó egy lött vadkant húznak a szobába.*)

GERGŐ (*hátulról biztatja*): Húzzátok, mert nekünk hizlalta a mennyei gazda.

CSORJA ÁDÁM (*készíti a két csutakot*): Üljön le, jegyző úr, s szegény hajlékomért ne vessen meg. (*A bíróhoz*): Kend is telepedjék le, Zsiga bácsi.

DÉNKÓ: Ennye, ne te, né!

FALUSI BÍRÓ: Mi a, hé?

DÉNKÓ: Pillogtat a kan.

FALUSI BÍRÓ: Akár énekeljen is, csak éppen el ne fusson.

JEGYZŐ (*fegyverét a falhoz támasztja. Kabátját leveti, s rázza róla a vizet.*)

FALUSI BÍRÓ: (*Fegyverét szintén a falhoz támasztja.*)

(*A legénykék az ajtó mellett falhoz fordítják a vadkant. — Gazsi és Dénkó ráülnek.*)

JEGYZŐ: Legén, de jókat pillantott!

FALUSI BÍRÓ: Pedig nem ígértük neki a szalonnát, mint a cigány.

GERGŐ (*furakodik, hogy ő is leüljön a kanra*): Eresszetek oda, én szenvedtem jeccséget miatta.

DÉNKÓ: Nyughass, mert felebred a kan.

FALUSI BÍRÓ (*Gergőhöz*): Majtég lövök neked is, hogy mire ülj.

DÉNKÓ (*Gergőhöz*): No hallod-é? — Zsigabá meglő egy csutakot neked.

JEGYZŐ (*a tűzhelyhez megy, s fázdozik*): Egy kicsi tűz jó lesz vala...

CSORJA ÁDÁM: Engedelmet kérek, de ma este eszembe se jutott.

FALUSI BÍRÓ: Szomorúnak látszol, Ádám.

CSORJA ÁDÁM: Elhagytam biza minden kedvemet.

FALUSI BÍRÓ (*rosszat sejtve*): Ambrus komám hol van ilyen rusnya üdőben?

CSORJA ÁDÁM: Messze van... igen messze...

GAZSI (*Gergőhöz*): Mondj egy „messzé”-t!

FALUSI BÍRÓ: Ádám, titeket talál a valami!?

CSORJA ÁDÁM: Minket a nagy Valami talál meg.

GAZSI: Hát én jobbat tudok: a csillag háta megett ami hely van: azt.

JEGYZŐ: Hát add elé, hadd segítsünk rajta.

DÉNKÓ: Nem tuttok semmit.

FALUSI BÍRÓ: Mégis furcsa a dollog... Beszédedet mért sajnálsz?

GAZSI (*Dénkóhoz*): Hát tuggy te, lám?!?

CSORJA ÁDÁM: Itthagya ezt a világot.

DÉNKÓ: Hát a mennyország túlsó szegeletje van a legmesszebb: onnét telefonyálni se lehet, még a főkapuhoz se.

JEGYZŐ (*bután néz.*)

(*Legénykék kacagnak.*)

FALUSI BÍRÓ (megütődve): Meghót-é?!

CSORJA ADÁM (fejével felel.)

GAZSI (a „Mehót-é” szót elkapja, s kíváncsian a férfiak felé jön. Aztán Dénkó s utána Gergő is. — Bámulva lesik a szót.)

FALUSI BÍRÓ: Ó, mit ejtél ki, Adám!

CSORJA ADÁM: Csak a szomorú emlékezés maradt utána.

DÉNKÓ (a jegyzőt féltékeni oldalból megérinti): Ki hót meg, instálom?

FALUSI BÍRÓ: Még a napokban kaszálni látták...

JEGYZŐ (Dénkóhoz bosszúsán): A vén pék! Most hallgass!

FALUSI BÍRÓ: S még vén se volt, csak velem egykorú...

JEGYZŐ: Furcsa halál az egész.

FALUSI BÍRÓ: S még tudunkra se essen eddig!

DÉNKÓ (az arcáját fintorgatja a jegyzőnek hátulról.)

CSORJA ADÁM: Ma este hagyta itt a világot...

GAZSI (Ádámhoz megy): Ádám bácsi, ki?

CSORJA ADÁM (Gazsit megsimogatja): Az én bátyám, fiam — Csorja Ambrus.

(Legénykék igen elszomoródnak.)

JEGYZŐ (keresi a holtat.)

FALUSI BÍRÓ: S hol fekszik, Adám?

CSORJA ADÁM: Nem fekszik sehol...

JEGYZŐ: Furcsa halál az egész.

CSORJA ADÁM (felveszi a fazakat, egyik kezével belenyúl s a vért a hamuval összekeveri, hogy észre ne vegyék, azután a bíróhoz viszi): Ez az ő kopossója...

FALUSI BÍRÓ (nézi Ádámot értelmetlenül.)

JEGYZŐ (hol Ádámot, hol a fazakat nézi): Ennek az esze meghibádzott...

(A három legényke száját tátva bámul.)

CSORJA ADÁM: Ez testének maradvéka.

FALUSI BÍRÓ: Csakugyan eszeden vagy-é, Adám?!

CSORJA ADÁM: Elhammasztottam...

FALUSI BÍRÓ (kezzeit összecsapja): Szent Úristen! (Mindenkibe beléreked a szó.)

(Szünet.)

CSORJA ADÁM: Egy órával ezelőtt.

— Itt, a tisztáson. — Egységünk szerint.

FALUSI BÍRÓ (maga elé hullatja): Elégette... A komámot...! Nagytudós embert... Tegnap ember, ma csontjának hamma egy fazékban... Mint a törökbuzaliszt... vaj a köménmag... vaj a szitált füveny...

(A legénykék naiv csodálkozással a fazakat bámulják.)

CSORJA ADÁM: A tűz a kiváltságosok temetője.

JEGYZŐ (félrefordul): Ilyent ember nem hallott. A mai világban...

FALUSI BÍRÓ: Különös ember vót...

CSORJA ADÁM: A tűz a visszatérésnek dicsőséges útja.

JEGYZŐ (különvélva, magában): A szívem a torkomba jött. — Az eszemet nem tudom kézhez kapni.

DÉNKÓ: Én jól üsmertem Csorja Ambrus bácsit — a papnál is szebb szavú ember volt.

FALUSI BÍRÓ: Nagy dolgot cselekedtél, Adám.

DÉNKÓ: De én még jobban üsmertem. Sokszor háltunk egy tűz mellett. (Gergőhöz): Úgy-é te is ott voltál, Gergő?

JEGYZŐ (kezeivel is nyugtalankodik): A pogány vér kiütött...

GERGŐ: Éppen ott. (Gazsihoz): S hadd el, milyen közel tartotta a fejét a tűzhöz. Mondtuk neki, hogy: eccer langba borul, Ambrusbá, a nagy haja! — s ő azt mondta rea, hogy: neféjetez, mert én jóbarátos vagyok a tűzzel.

FALUSI BÍRÓ (a fazakat elveszi, a lámpához viszi s nézi.)

JEGYZŐ: Úgy-é no, mire jutott a keresztelő víz!

GAZSI: Nem gyermekjáték!

CSORJA ADÁM (leül a csutakrá.)

FALUSI BÍRÓ (nézi a hamut): Ambrus komám — ő irgalmas Isten! —, szép szavadot bélepte a hamu... Arcád esszeromlott, nem süti már többet a kelő fény.

GERGŐ (nagy szomorán elgondolkodik): Ambrus bácsit eltüzeltek, mint a bükkfát...

JEGYZŐ (hümget): No, most légy jegyző!

GAZSI: Immár bizonyosan nem tudja senki, hogy mi, székeleyek, honnét eredtünk... Jaj, be szépen tudta ő, s nem fogyott ki soha a szóból...

DÉNKÓ (*önérzetesen ütögeti a homlokát*): Neféj, mett nekem még a fejemben van.

FALUSI BÍRÓ (*a fazakat visszaadja Ádámnak*): Nem e világba való ember volt. Nyugossa meg kivételesen az Isten.

CSORJA ÁDÁM (*a fazakat a fal mellé teszi a szokmánra. — Visszaül a csutakra.*)

JEGYZŐ (*sétálni kezd a szobában. Vesbe-vesbe megáll s gondolkozik*): Bé sem volt jelentve. — Meg sem kémlették a holtat. — Pedig törvény is van.

FALUSI BÍRÓ (*félrevonul. Búsong*): Velem egykorú volt... Még utolérhetem... — Ma vagyunk, s holnap nincsünk.

(*A három legényke Csorja Ádámot közrefogja.*)

GAZSI (*kíváncsian. Szeretettel*): Ádám bácsi, magik elegyezték szépen a dolgot?

CSORJA ÁDÁM: Mi el, édes fiam.

HÁROM LEGÉNYKE (*egyszerre*): Ó, bár hallottuk vóna!

DÉNKÓ: Legalább tanótunk volna belőle.

GAZSI: Hogy égette el, Ádám bácsi? Nagy-nagy tüzet rakott?

CSORJA ÁDÁM: Nagyot biza, édes fiam.

GERGŐ: Bükkfából-é, vaj cserefából?

CSORJA ÁDÁM: Bükkfából, fiam, hosszú kaszajfából. Mint az oltárt, úgy.

HÁROM LEGÉNYKE (*egyszerre*): Ó, be szép lehetett!

DÉNKÓ: Még annál is szebb, barátom!

JEGYZŐ (*vizsgálja a fazakat*): Tiszta hamu. — Meleg hamu. — Ilyen hamu nem égett mostanában a környéken.

DÉNKÓ (*a másik kettőhöz*): A má halál, lássátok-é?! Nem belé a mocskos földbe, hanem a szép piros tűzbe! Úgy sem érzi az ember, még annyit se, mint a bolhacsípést...

CSORJA ÁDÁM (*megöleli s megcsókolja Dénkót. A másik kettő is odabúvik: azokat is meg.*)

FALUSI BÍRÓ (*búsong*): Elszállunk a világból, mint a tünemény. — Kivirjad s bésétetedik. — A nap kurta.

GAZSI: Csak vénülhessek meg, neféj-jetek, mert én is úgy hagyományozok.

DÉNKÓ s GERGŐ (*egyszerre*): Én is!

GAZSI: Én a testem hammát anyámnak hagyományozom.

FALUSI BÍRÓ (*jön feléjük*): Ne beszélj, fiam, ilyeneket. Jut még idő arra. — Meghótnak földben a helye.

(*Három legényke továbbhúzódik a szóra.*)

DÉNKÓ: Aki fél a tűztől, annak ott is jó.

FALUSI BÍRÓ: Béka legénkéje, ne tudószkodj. (*Ádámhoz*): Látod-é, már bennük van?!

JEGYZŐ (*Ádámhoz jön*): Nem hagyhatom szó nélkül a dolgot, Csorja Ádám. (*Viselkedése hivatalos.*) Ebből baj lesz, mert a halott embernek is törvénye van.

CSORJA ÁDÁM: Elmulás a törvénye. HÁROM LEGÉNYKE (*a szokmánra telepedik.*)

FALUSI BÍRÓ: Jó, jó, Ádám écsém, de a könyveket is igazítani kell.

CSORJA ÁDÁM: Éltiben nem sokat gondoltak véle. Most egyszerre becsús lett.

(*A legénykék sorra nézegetik a fazakat, szagolgatják is. Közben puszognak.*)

GAZSI: Lássátok-é, mi lesz az embertől? — mint a puskapor, csak éppen, hogy bé nem gyúl, hanem inkább aszalódik össze.

JEGYZŐ: A falu az én kezem alá tartozik. Nekem mindenről számot kell adnom.

GERGŐ: Hát biza, ilyen az ember: a fazékból táplálja fel magát, s viszszerkerül oda.

CSORJA ÁDÁM: A mi életünket senki nem tudakolta.

JEGYZŐ: Akárhogy s mint van, de vizsgálat alá kell vennem a dolgot.

CSORJA ÁDÁM (*hirtelen feláll*): Hát vizsgálják! Fel a császárig! Én az Istennek adok számot, s nem embernek, s nem jegyzőnek s még nagyobb úrnak sem. — S egyébként is: éltiben nem kedveskedtek neki, nagy

esze itt száradott el az erdő között. Most már nyugalomra tért, s ne bojgassa senki.

HÁROM LEGÉNYKE (közösen a „*Mi-
atyánk*”-ot mondja.)

FALUSI BÍRÓ: Annyi igaz, hogy esze volt jócskán.

JEGYZŐ: Csakhogy külön Istent tartott, s a jámborokra azt mondta nyíltan, hogy azokat a sok kétszínű pap s a cudarul hazug betűvetők letérengették az igaz útról. (Önérzetesen *Ádámhoz*): Úgy igaz-é, vagy nem?

CSORJA ÁDÁM: Úgy igaz, mert úgy mondta. S úgy igaz, mert úgy mondom én is.

JEGYZŐ: Hát jól van. Ennyi elég volt. (*Papirosat, ceruzát vesz elé, a bírót megfordítja, papirosat a hátára teszi, írásra készen.*) Csorja Ádám, ezenel hivatalosan felszólítlak, hogy fületől farkáig mondd el e halálesetet.

CSORJA ÁDÁM: Az én hajlékom hivatalos szavakat nem tűr.

FALUSI BÍRÓ: Mondd el, Ádám ecsém, hát a jegyző: jegyző, s mi emberek vagyunk.

JEGYZŐ (ír s közbeszól): Valaki halotta-é?

CSORJA ÁDÁM: Hallotta az Isten.

JEGYZŐ: Tanú kellett volna. Így ki hiszi s ki nem.

CSORJA ÁDÁM: Amit én mondok, az igazság, mint reggel a fény.

FALUSI BÍRÓ: Azt merem én is állítani, hogy igaz a fajtád.

JEGYZŐ (*bíróhoz*): Ne mozogjon, maga Zsigabá, mert nem tudok írni.

FALUSI BÍRÓ (*nyugodtan megfordul*): Hát tanóljon meg az úr.

JEGYZŐ: Jól van, jól. Nekem a törvény parancsol. (*Megfordítja ismét a bírót*): Mondd tovább, Csorja Ádám, az esetet.

CSORJA ÁDÁM: Én kívánságát bétöltöttem: hólta után mingyárt összehordtam az oltárt, kivittük, elégettem, s a hammát két markommal a fazékba raktam. Ennyi az egész.

JEGYZŐ: No no, azt a szót mondad, hogy „kivittük”. Úgy hát valaki mégis csak volt itt?!

CSORJA ÁDÁM: Kispál Julia s én vittük ki.

(*Három legényke idegyül.*)

JEGYZŐ (ír): Ez egy. — A Botár fogadott leánya, úgy-é?

CSORJA ÁDÁM: Ehejt laknak a veres fedelű házban.

FALUSI BÍRÓ (*megfordul*): Micsa leánya az, jegyző úr. Csak Marci nem adja férjhez, mert fejérnép nélkül dísztelen a ház.

JEGYZŐ: Az mind nem tartozik ide. Csak a számítódik, hogy az leány, Ádám még legény, s ketten titkon égették el a holtat.

CSORJA ÁDÁM (*a vér előnti*): Hej, hogy az a Jóisten le nem száll az ilyen beszédre! De nekem nincs jegyző, nincs úr s nincs irgalmam, ha így elfacsarja a szót.

FALUSI BÍRÓ: Csillapodj, Ádám ecsém, a jegyző úr a törvény embere, s annak csak esze kéne legyen, de szíve nincs.

JEGYZŐ (*bíróhoz*): Maga ne tudós-kodjék, hanem tartsa szem előtt a törvényt.

CSORJA ÁDÁM (*kesergőn*): A Csorják emberek voltak örökké. Nem nadrágos ördögök, csak emberek, Albert Zsiga bíró. (*Mutatóujját fenyegetve lógatja.*) Becsületben társai az igaz Istennek, mezítláb s ehezve is egyes úton járók. — Vigyázz, ember, ki itélni akarsz az utolsó Csorja felett!

(*A három legényke Csorja Ádám körül húzódik, tüntetőleg a jegyző ellen.*)

JEGYZŐ: No no, megértem én csendesebben is a szót. S osztán még eddig ok sincs patvarkodni, mert amit mondtam is, csak enyhén tettem.

CSORJA ÁDÁM: Enyhén, úgy-é? — Hogy szakadjon a ház az ilyen enyheségre.

FALUSI BÍRÓ: Jegyző úr, s te is, Ádám ecsém: ne rontsuk egyikamást, ügyis csak vajegyen vagyunk. Legyen eszünk s ne rontsuk egymást!

JEGYZŐ (*megy tovafelé*): Ne rontsuk, ne rontsuk! Szép oktalan beszéd! De hát a törvénytél mi lesz?, megtipodjuk a lábunkkal?

FALUSI BÍRÓ (*pipáját tölti*): Törvény, törvény... Nem kúsasszon a törvény, hogy ha kell, ha nem, hát kedvibe járjon az ember. (*Csihol.*)

- CSORJA ADÁM *(visszaül a csutakra. Mellére mutat):* Itt kéne lenni a törvénynek, s nem száraz papiroson.
- JEGYZŐ *(újravizsgál mindent. Körül a szobában, itt is, ott is nézeget. Még az ászkot is felkutatja.)*
- DÉNKÓ *(látván, hogy a bíró nem tud kiütni, felajánlkozik):* Adja ide, Zsiga bácsi, én egy hoppa kiütök.
- FALUSI BÍRÓ: Bajosan hiszem. *(Veri jobban.)* Ha már az én kezemben nem fog szikra, mehetünk nárittyenbe zsákkal levegőt hordani.
- GERGŐ: Keritek én bakszenet hamarébb. *(A tűzhelyhez megy, a hamut vájni kezdi széjjel, a pityókára rekap, s a szemet felejt.)*
- FALUSI BÍRÓ *(Dénkónak mégis odaadja a szerelékét):* No hadd lám: milyen legény vagy.
- GAZSI *(észreveszi, hogy Gergő mire kapott, ő is odamegy.)*
- DÉNKÓ *(ütni kezdi a szikrát, de hirtelen abbahagyja, s a másik kettőhöz megy):* Ezt meg ne egyétek, ez legyen az enyém.
- FALUSI BÍRÓ *(Dénkóhoz):* Hitván békája, add ide azt a szerelékét.
- DÉNKÓ *(egyre kiüt):* Hopp, belékapott, mint Istvánbá az ivásba. *(Odaadja.)*
- JEGYZŐ *(itt-ott a falra teszi a papírost, s jegyez.)*
- GAZSI *(egy pityókával a kezében Csorja Ádámmal megy):* Ádám bácsi, vajegy pityóka van a hamuban, nekünk adja-é?
- CSORJA ADÁM: Egyétek meg mind, édes fiaim.
- DÉNKÓ *(a köcsöggel Csorja Ádám elé áll):* Ádám bácsi, ezt a tejet megihatjuk-é?
- CSORJA ADÁM: Osszátok el, s igyátok meg, fiaim.
- FALUSI BÍRÓ *(a vadkanon ül, s búsan pipál.)*
- HÁROM LEGÉNYKE *(a tűzhely körül ellegeti a pityókát, s sorra iszik a köcsögből.)*
- JEGYZŐ *(ismét a fazakat vizsgálja. Amint leteszi, megpillantja a falba ütött kést: kihúzza, vizsgálja.)*
- CSORJA ADÁM *(háttal a jegyzőnek ül a csutakon. Allát. keze fejére támasztja.)*
- JEGYZŐ *(hol a késre, hol Csorja Ádámmal vigyorg.)*
- GAZSI *(issza a tejet):* Úgy esik, mint leánnak a csiklítás. *(Köcsögöt Dénkónak adja.)*
- JEGYZŐ: Csorja Ádám!
- CSORJA ADÁM *(meg se mozdul.)*
- JEGYZŐ: Csorja Ádám, e miféle kés?!
- CSORJA ADÁM *(oda se néz):* Nyilván cigánykés.
- JEGYZŐ: Mert ez egy véres kés.
- CSORJA ADÁM *(kisvártatva):* Az is van rajta.
- JEGYZŐ: Meg sincs száradva.
- CSORJA ADÁM: Mind igaz.
- FALUSI BÍRÓ *(jegyzőhöz megy: sunyin, mint a varjú, nézegeti a kést, el akarja venni, de a jegyző nem adja.)*
- HÁROM LEGÉNYKE *(szintén odamennek, kíváncsiskodnak, közben ellegetnek.)*
- CSORJA ADÁM *(ül nyugodtan, meg se mozdul.)*
- JEGYZŐ *(fegyverét kézbe veszi.)*
- FALUSI BÍRÓ *(várakozva pislog.)*
- HÁROM LEGÉNYKE *(az evést abbahagyja s lesi, hogy mi lesz.)*
- JEGYZŐ *(Csorja Ádámmal közelít, oldalt megáll mellette, puskát lábhoz ereszt, kést tartja):* Ezen perctől kezdve én a törvény embere vagyok. Örizedetet elrendelem, s e véres késsel együtt a törvény kezibe adlak. Ha nem engedelmeskedel, fegyveremmel magam hajtom végre rajtad a törvény ítéletét. Most kövess engem!
- CSORJA ADÁM *(féloldalt, szúrósan, összeszorított szájjal a jegyző arcába néz, aztán végig rajta, s szemét rebbenés nélkül egy pillanatig a puskán tartja — akkor lassan feláll: gögösen, gúnnyal a jegyző szemébe kacag, mint a villám, mellen ragadja, jegyző emeli a puskát, Dénkó a köcsögöt elveti s a puska agyát hátulról megragadja.)*
- JEGYZŐ *(nyekkenve a fal mellé suppan. Puska, kés kihull a kezéből.)*
- FALUSI BÍRÓ *(helyben megkövül.)*
- HÁROM LEGÉNYKE *(gúnyosan vigyorg a jegyzőn.)*
- CSORJA ADÁM *(a fegyvert felveszi, ravaszát felhúzza, gögösen egyenesre feszül):* Én Csorja Ádám vagyok. Apám Csorja Béni volt.

JEGYZŐ (*szeme tétován rebeg, nyögve tápázkodik*): Majd a törvény... az erősebb...

GERGŐ (*lassan Csorja Ádámhoz megy, s mintha titokban csinálná, jobb kezét megsimogatja.*)

CSORJA ÁDÁM: Ebben a hajlékban egy fazék az úr. S én vagyok az ő katonája. *(A fegyvert lábhoz teszi, s feszesen áll.)*

GAZSI (*hunyorít a másik kettőnek*): Többet ért a vadkannál.

FALUSI BÍRÓ (*támogatja a jegyzőt*): Kár vala olyan erősen leülni, jegyző úr.

JEGYZŐ (*nyöszörög*): E nem marad annyiban.

FALUSI BÍRÓ: Nem véres már a kés, ügy-é?

JEGYZŐ: Majd a törvény... az erősebb...

DÉNKŐ (*önérzetesen*): Ádám bácsi azt is földhöz vágja, ha meg kell lenni!

JEGYZŐ (*Gazsihoz*): Gazsi, menj csend-er után, hamar.

GAZSI: Itt elegen vagyunk.

JEGYZŐ (*Gergőhöz*): Menj te, Gergő, ízibe.

GERGŐ: A csenderek most alusznak.

CSORJA ÁDÁM: Menjetek, hadd lám, termett-e csender, aki Csorja Ádámot megkötözte?!

FALUSI BÍRÓ: Tán a csendernél jobb volna most a doktor, jegyző úr. —?

JEGYZŐ: Majd elmegyek én. *(Tápázkodik.)*

CSORJA ÁDÁM: Térdepeljen le! *(A fegyvert nekifogja.)*

JEGYZŐ (*reszket*): Szent Űristen! Még elszól, jaj, elszól! Feleségem, gyermekeim...

CSORJA ÁDÁM: Amíg akaratomat teljesíti, nem szól el soha. — Térdepeljen le!

JEGYZŐ (*letérdepel.*)

CSORJA ÁDÁM: Mondja ezt utánam: Tisztelet a Csorja-nemzetségnek, meghóltaknak s élőknek. Az Ősisten igaz fiai ők.

JEGYZŐ: Tisztelet a Csorja-nemzetségnek, meghóltaknak s élőknek. Az Ősisten igaz fiai ők.

CSORJA ÁDÁM (*fegyvert a jegyző kezébe adja.*)

JEGYZŐ (*félénken elveszi, s a val támaszkodva, feláll.*)

CSORJA ÁDÁM (*a kést felveszi s a csidmája szárába dugja. Újjasát felveszi, kalapját fejébe nyomja, a fazekat ölébe veszi, s a szoba közepén kihívóan megáll*): Én az Ősisten igaz fia vagyok. Egy fazék hamu s a becsület minden kincsem. *(Keserűen kacag.)* Minek ide a csender? Hát, félek én embertől?! Vagy félek a törvénytől?! — Menjünk!

(Megindulnak. Elöl sántít a jegyző, utána megy a bíró s a három legényke.)

CSORJA ÁDÁM (*az utolsó legénykéhez*): Fúdd el, Gergő fiam, a lámpát..

GERGŐ (*visszalépek s elfújja a lámpát.*)

(A sötétben kibaktatnak az ajtón.)

CSORJA ÁDÁM (*az ajtónál hangzik a szava*): Hadd lám azt a törvényt, amit urak termettek, mert én idáig csak az Isten igaz törvényét űsmer-tem.

GAZSI (*kivül, csodálkozással*): Zsigabá, jaj, hát itt hagyjuk a vadkant?!

FALUSI BÍRÓ: Haggy békét neki, fiam, még törvényre vinne az is, hogy meglöttük.

(Függöny lemegy)

(Folytatjuk)